

Туыс тілдерді оқыту үдерісіндегі фонетикалық дағдыны қалыптастыру тәсілдері

Қ. Қадашева^а, *Ұ.О. Асанова^б, А.Қ. Мырзаханова^с

^аҚожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан Республикасы, (E-mail: karlygash-54@mail.ru)

^бЛ.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы (E-mail: assanova_62@mail.ru), *Байланыс үшін автор: assanova_62@mail.ru

^сҚожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан Республикасы, (E-mail: akbota.myrzakhanova@ayu.edu.kz)

ARTICLE INFO

Кілт сөздер:
туыс тіл ретінде оқыту, түркі тілдері, дыбыс, сөздік қор, ән, әуен, әдіс, дағды, қатысым, мәдениеттаным.

MFTAP 16.01.45

DOI: <http://doi.org/10.32523/2664-5157-2022-3-71-84>

АННОТАЦИЯ

Қазіргі ақпараттық технология заманы өрісін кеңейтіп отырған тұста түркі әлемінен келіп, елімізде тіл үйреніп жүрген кісілер үшін қазақ тілі қарым-қатынас құралы болып отыр. Осыған орай қазақ тілін туыс тіл ретінде оқытудың жаңа әдістерін ұсыну өзекті мәселе екені анық. Бұл мақалада қазақ әліпбиін туыс тілде сөйлетіндерге ән мәтіні арқылы үйрету мен олардың сөздік қорын байытудағы лингводидактикалық ұстанымдар авторлардың өзіндік тәжірибеде жеткен жетістіктері мен нәтижелері арқылы баяндалады. Ән адамдардың тіршілігінде маңызды рөлге ие, себебі ол сол елдің тарихы, мәдениеті, фольклорынан мағлұмат береді әрі ақпаратты жадында ұзақ сақтауға мүмкіндік туғызады.

Сабақтағы мотивация – тіл үйренушінің табысқа жету жолы. Біздіңше, туыс тілдер мәдениетіндегі музыкалық шығармаларды тыңдап, естігенін орындауы кезінде тіл үйренушілердің дүниетанымы мен тіл байлығы кеңейеді және коммуникативтік дағдысы қалыптасады. Ендеше, қазақ тілінің әліпби құрамындағы төл дыбыстарды ырғақты әуенмен тыңдау тіл үйрету сабағының басты ерекшелігі болуы тиіс. Ал дыбыстарды дұрыс айту қарым-қатынас құралы ретінде тіл үйренушілердің сөздік қорын дамытады әрі ән арқылы әуеннің ырғағын сезіндіре алады. Сондай-ақ фонетикалық және лексикалық дағдысын қалыптастырып, есту қабілеттерін дамытады. Қазақша ән тыңдау кезінде туыс тілде сөйлейтіндер өзіне таныс дыбыстарды естіп, қазақ тілінде жатық сөйлеуді үйренеді.

Received 23 June 2022. Revised 29 June 2022. Accepted 17 July 2022. Available online 30 September 2022.

For citation:

Kadasheva K., Assanova U.O., Myrzakhanova A.K. Formation methods of phonetic skills in the process of teaching closely related languages // Turkic Studies Journal. – 2022. – Vol. 4. – №3. – P. 71-84. DOI: <http://doi.org/10.32523/2664-5157-2022-3-71-84>

Дәйексөз үшін:

Қадашева Қ., Асанова Ұ.О., Мырзаханова А.Қ. Туыс тілдерді оқыту үдерісіндегі фонетикалық дағдыны қалыптастыру тәсілдері // Turkic Studies Journal. – 2022. – Т. 4. – № 3. – 71-84 б. DOI: <http://doi.org/10.32523/2664-5157-2022-3-71-84>

Кіріспе

Қазақстан тәуелсіздікке қол жеткізіп, өз алдына дербес мемлекет болғалы бері елімізге алыс және жақын түркі әлемінен келіп білім алып жатқан жастардың саны арта түсуде. Сондықтан да бүгінгі таңда мемлекеттік тіліміздің қоғамдық-әлеуметтік қарым-қатынас қызметін кеңейту мақсатында жоғары оқу орындарында түркі тілдерінде сөйлейтіндерге тіл үйрету курстары ашылып, онда түркітілдес елдерден келген тіл үйренушілер қазақ тілін оқып-үйреніп жүр. Сондай-ақ еліміздің көптеген қалаларында туыс тілділерге қазақ тілін үйретуге арналған орталықтар ашыла бастады. Осыған орай әдістемеші ғалымдар туыс тілде сөйлейтіндерге қазақ тілін оқытудың жаңа парадигмасын жасау, яғни оқу үдерісіне жаңа оқу бағдарламасын енгізу, деңгейлеп оқыту әдістемесін және инновациялық технологияларды ұсыну мәселесін шеше отырып, тәжірибеде қол жеткен әдіс-тәсілдерді қолданып келеді. Біздің тұжырымдауымызша, отандық және шетелдік ғылыми еңбектерде (Л.А. Булаховский, Н.А.Пашковская және т.б.) «близкородственный язык» деген термин кездескенімен, бұл жөнінде арнайы жазылған жұмыстар жоқтың қасы (Булаховский, 1930; Пашковская, 1979; Пашковская, 1990; Кашкуревич, 1995). Осыған байланысты авторлар тарапынан алғаш рет «қазақ тілін туыс тіл ретінде оқыту» термині ғылыми айналысқа енгізілді. Түркі тілдерінде сөйлейтіндерге тілдерді оқытып, меңгертуге арналған «Қазақ тілін туыс тіл ретінде оқыту әдістемесі» атты монография жарық көрді (Қадашева, Асанова, Ашиқбаева, 2012). Бұл еңбекте қазақ тілін туыс тіл ретінде оқытудың әдістемесіне ерекше назар аударылып, тілді меңгеру барысын белсендіру үшін қолданылатын түрлі амал-тәсілдер (есту-тілдесу, жаттығу, салыстыру, талдау, жинақтау, танымдық-ойын сауық және т.б.) қарастырылған.

Соңғы кезде түркі тілдерін үйрету үдерісінде қолданылып жүрген жаңаша әдіс-тәсілдердің бірі – сабақта ән материалдарын пайдалану. Ән арқылы тіл үйрету – ерте заманнан бері әдіскер-ғалымдарды толғандырып келе жатқан мәселе. Тарихшылардың пікірінше, ежелгі Грекияның мектептерінде мәтіндерді әнмен үйреткен, ал Үндістанда әлі күнге дейін бастауыш мектептің оқушылары әліпби мен арифметиканы әнмен айтып үйреніп жүр. Ән арқылы тілді тез әрі оңай игерудің басты себебі мидың ақпаратты қабылдауымен байланыстылығында. Ғалымдар адам миының сөз бен музыканы қабылдаудың әртүрлі бағыттары бар екенін анықтаған. Мидың музыкалық орталығы сол жақта, шығармашылық жарты шарда орналасқан, сондықтан ол оң жақта орналасқан сөйлеу орталығына қарағанда, тезірек және жақсы есте сақтайды екен (Евтушенко, 2018: 117). Сондықтан да тіл үйретушілер мен әдіскерлер оқытудың әртүрлі кезеңдеріне сәйкес тіл үйрету барысында поэтикалық мәтіндер мен әндерге үлкен мән беріп, ән арқылы тіл үйретудің түрлі жолдарын қарастырған (Болотова, 2017; Васильева, 215; Жизневская, 2015; Киндря, 2018). Себебі қазіргі жастар ән айтқанды ұнатады, ән арқылы олар өзінің ішкі жан дүниесін, көңіл-күйін, сезімін білдіруге тырысады. Әннің құдіреттілігі сол ән арқылы жағымды эмоция беріліп, туыс тілді үйренушілердің материалды еркін меңгеруіне де айтарлықтай септігі тиеді. Себебі «музыка – ырғақ, әуен, гармония және бояу элементтері арқылы ой мен эмоцияны мағыналы түрде білдіретін белгілі бір уақыт кезеңінде дыбыс шығару өнері» (Rais, Burhanudin & Pranowo, Dwiyanto & Permata Sari, Rr Putri, 2020).

Мәселен, әннің жолдарын қайталап айту арқылы түркі тілдерінде сөйлейтін тіл үйренушілер ән мәтінін есінде ұзақ сақтайды және жаңа сөздерді тез жаттап алады.

Әннің ырғағы арқылы тілін үйреніп жүрген елдің тілінің интонациясын және дыбыстарын дұрыс айтып үйренеді, сондай-ақ өзінің ана тіліндегі баламасымен салыстырады. Халықтың музыкасын тыңдау арқылы оның мәдениетін, тұрмыс-тіршілігін, салт-дәстүрін, дүниетанымын тереңірек білуге ұмтылады. Осылайша аутентикалық ән мәтіндері тілді мәдениеттер контекстінде түсінуге ықпал етеді. Ал тіл мен мәдениетті бірлікте, тұтастықта үйрету «шет тілін» шынымен білім беру пәніне айналдыра алады (Пассов, Кузовлева, 2010: 32).

Ән – бұл ұлт мәдениетінің бір бөлшегі, сондықтан да тілін үйреніп жүрген халықтың ән жолдарын тыңдап, әуезбен айту арқылы жаттап алуға және жаттаған әнін өз ана тіліндегі әуен, ырғақпен салыстыра отырып, әннің мәтінін зерделеу арқылы тілді еркін меңгеруге болады. Әсіресе түркітілдес елдерден келген білім алушылар үшін бұл әдістің мәні ерекше. Себебі түбі бір түркі халықтары географиялық және саяси мән-мазмұны тұрғысынан әртүрлі жағдайда өмір сүріп жатқанымен, олардың тілі, ділі, діні, тарихы мен мәдениеті ортақ. Оларды бір-бірімен байланыстырып келген де осы рухани жақындықтары (Қадашева, Асанова, Ашиқбаева, 2012: 11). Түркі тілдерінде сөйлейтіндер үшін қазақ тілі білім алушылардың мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруға, сондай-ақ оқытылатын тілді өз ана тілімен байланыстыра оқуға және мәдениетаралық диалог процесінде мінез-құлықтың мәдени формаларын түсініп-қабылдауға қол жеткізу үшін мол мүмкіндік береді.

Материалдар және зерттеу әдістері

Соңғы кездері қазақстандық тәжірибелі, әдіскер ғалымдар туыс тілде сөйлейтіндерге арнап қазақ тілін оқыту әдістемесі бойынша әдістемелік, дидактикалық, теориялық және ғылыми еңбектер жазу үстінде (Қадашева, Асанова, Омарова, 2016). Сонымен қатар туыс тілділерге арналған қазақ тілін оқытып-үйрету курстары да ашыла бастағаны белгілі. Әлеуметтік желілерде, түрлі арналар мен сайттарда туыс тілде сөйлейтіндерге қазақ тілін үйретудің үш, бес деңгейлік жүйесі қарастырылған. Біз осы мақаламызда түркі тілдерін оқып үйренудің, оның ішінде бауырлас қырғыз және қазақ халқының әндерін (аудармасымен) салыстыра оқып-талдап, қазақ тілін үйретудің түрлі әдіс-тәсілдерін ұсынып отырмыз. Еңбекте түркі тілдерін үйрету барысында өз нәтижесін берген ән мәтіндері арқылы фонетикалық, лексикалық дағдыларын қалыптастыруға бағытталған салыстыру, талдау, сипаттау, қорытындылау әдістері басшылыққа алынды.

Талдау

Қырғыз елі – бізбен көрші әрі шекаралас ел. Тілімізде де ұқсастықтар көп. Қырғыз халқының қазақтармен тарихи тамыры бір, олар ғасырлар бойы бір-бірімен аралас-құралас тіршілік етіп келеді. Алайда тілі, дәстүрі, мәдениетіндегі ұқсас жақтарына қарамастан, екеуі екі бөлек ұлт, екі бөлек мемлекет.

Қазақ және қырғыз тілдері – түркі тілдерінің бір тармағы, олардың тілі, ділі және мәдениеті бір-біріне өте ұқсас болғанымен, жазба тілі, әсіресе әдеби көркем тілі мүлдем басқаша. Бұл халықтар бірін-бірі ауызекі тілде оңай түсінгенімен, екі халықтың жазба тілінде айырмашылықтар бар. Яғни, бір-бірінің тілін жазбаша түсінісе алмай, қиындықтарға тап болып жатады. Бұл, әрине, тілдің өзіндік көркемдік-танымдық ерекшеліктеріне қарай дамуында. Осындай тілдік ерекшеліктерін ескере отырып, біз көршілес қырғыз елінен келген білім алушылармен тәжірибе жүргізуді жөн көрдік.

Түркі тілдерінде сөйлейтін тіл үйренушілерге қазақ тілін оқыту сабағында жүргізілген педагогикалық экспериментке Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің жанынан құрылған Тіл үйрету орталығында оқитын 48 қырғыз тіл үйренуші (3 топ) қатыстырылды. Эксперименттің алғашқы анықтау кезеңінде (2021-2022 оқу жылының қазан айында) тіл үйренушілердің қазақ тілінде білетін сөздік қорын анықтау үшін pre-test алынды. Білім алушыларға фольклорлық және заманауи әндер тыңдатылды. Нәтижесінде тіл үйренушілердің қазақ әліпбиін түсінуі, дыбыстық ерекшеліктерді ажырата алу деңгейі орта есеппен 30%-ға ғана жетті. Сондай-ақ түркі тілдерінде сөйлейтін тіл үйренушілердің өз ана тілінде қандай әндерді ұнататынын және қазақ тілінде қандай әндерді тыңдап, үйренгісі келетіні туралы сауалнама жүргізілді. Әліпбиді таныстыру сабағынан кейін тіл үйренушілерге қазақ және қырғыз тілдеріндегі кең тараған әрі екі тілде қатар айтылатын ән мәтіндері ұсынылды. Олар: «Әлди-әлди, ақ бөпем», «Анама», «Жаңбыр төкті», «Жан құрбым», «Менің әкем – жақсы адам» және т.б. Күнделікті практикалық сабақтарда әліпби құрамындағы ерекше дыбыстарды жедел меңгерту үшін және дұрыс дыбыстап, тілін дамыту үшін жоғарыда аталған ән мәтіндерін тыңдап, әуенімен айтуға жаттықтырады. Тәжірибе көрсеткендей, ән мәтіндері тіл үйренушілердің қызығушылығын арттырып, сөздік қорын байытып, тіліміздегі 9 дыбысты (**ә, ө, ұ, ү, і, з, қ, ң, һ**) жылдам меңгеруге, фонетикалық дағдысын қалыптастыруға ерекше әсер ететіні анықталды. Бұл кезеңде фонетика бөлімімен толық танысып үлгірген тіл үйренушілер сөз құрамындағы буындарды, арнайы дыбыстарды дұрыс айтуға үйреніп, сөйлесім дағдысының да жоғарылағаны, нақтылап айтсақ, 70%-дық көрсеткішке жеткені байқалды. Оқу жылының соңында арнайы жүргізілген эксперименттің негізінде бақылау және қорыту нәтижелері жоғары деңгейді көрсетті.

Қазақ тілін бауырлас қырғыз ұлтының білім алушыларына үйрету барысында осы қазақ тіліне тән 9 дыбысқа ерекше назар аударған дұрыс, себебі әліпби құрамындағы басқа дыбыстардың барлығы екі тілде де кездеседі. Алдымен тіл үйретуші осы аталған дыбыстардың тіл үйренушінің өз ана тілінде қалай дыбысталатынын, яғни қандай дыбыстарға ұқсайтынын және оның айтылуы мен жазылу ерекшеліктеріне айрықша көңіл бөліп, аталған дыбыстарды тіл үйренушіге мұқият түсіндіріп, игерту керек. Бұл ретте қазақ тіліндегі **ү, ө, ң** дыбыстары қырғыз тілінде де кездеседі. **Өө, Үү, ң** – қырғыз тіліне тән ерекше дыбыстар (Сумарокова, 2021: 86).

Қазақ тілін туыс тіл ретінде оқыту барысында алдымен түркі тілдерінде сөйлейтін тіл үйренушілерге қазақ тілінің әліпбиін тұтастай ұсынып, осы тілдің фонетикалық заңдылықтарын түсіндірген абзал. Қазақ әліпбиін тіл үйренушінің ана тіліндегі әліпбимен салыстыра отырып баяндауға болады, бірақ бұлай түсіндіру ана тілімізде сөйлейтіндерге ұғындыру мақсатында орындалмауы қажет. Қазақ әліпби құрамындағы әріптер мен дыбыстарды үйрету мүмкіндігінше ритмикалық, музыкалық үлгіде орындалғаны дұрыс. Дыбыстарды сипаттау үшін жеке дыбыстың қандай екенін және дыбыстардың бір-бірінен айырмашылығын білу керек (Фромкин, Родман, Хайамс, 2018: 183). Әліпбидегі дыбыстардың ән арқылы дыбысталуына көңіл бөлінген жағдайда тіл үйренуші оны есінде ұзақ сақтайды. Сондай-ақ әліпбиді негізінен ым-ишара, дауыс ырғағы және фонетикалық жаттығулар арқылы меңгерту маңызды. Фонетикалық жаттығулар тіл үйренушінің тілді меңгеру деңгейлеріне орайластыра орындалады (Битехтина, 2012).

Сондықтан түркі тілдерінде сөйлейтіндерге фонетиканы оқыту барысында ұлттық музыка арқылы, жеңіл түрде, таза ритмикалық тұрғыда жаттықтыру мәселесі тіл үйретушінің негізгі мақсаты болуы тиіс.

Қазақ тіліне тән дыбыстарды меңгерту барысында оларды дұрыс дыбыстауға үйрету, фонетикалық дағдыны қалыптастыру өрнегіне баса назар аударған жөн. Мысалы:

Фонетикалық тақырып: Ә ә; Ө ө; Ұ ұ; Ү ү; І і; Ғ ғ; Қ қ; ң; һ дыбыстары

Сабақтың мақсаты: Фонетикалық дағдыны қалыптастыру.

Міндеттері:

– қазақ тіліне тән дыбыстардың жеке және буын мен сөз ішіндегі естілім қызметін анықтау;

– дыбыстардың жасалымын (артикуляциясын) қою және оның қалыптасуын үйрету;

– әріптердің жеке және буын құрамында дыбысталуын меңгерту;

– дыбыстардың жасалымына жаттықтыру кезеңдері.

Тілдерді оқыту үдерісінде дыбыстарды дұрыс айтуға үйретудің, яғни тіл үйренушінің есту және әріптерді дұрыс дыбыстау дағдысын қалыптастырудың өзіндік әдіс-тәсілдері бар. Мәселен, проф. Ә.Жүнісбек қазақ тіліндегі дауысты және дауыссыз дыбыстарды былайша сипаттайды (Жүнісбек, 2009: 44):

Ә ә дыбысының жасалымы: Ә [ә] дауысты дыбысы жақтың кең ашылып, тілдің төмен түсуі арқылы жасалады. Ә дыбысын айтқанда ерін бейтарап қалады, тіл ауыз қуысының орта тұсына орналасады. **Естілімі:** ә дыбысы – жіңішке және әуезді үйлесімді дыбыс. Ә дыбысы қырғыз әліпбиінде жоқ. Алайда бұл қырғыз тілінде а әрпі арқылы жазылып, дыбысталады. Мыс: әрқашан – ар качан; әлди, әлди, ақ бөпем – алдей, алдей ак бөпем.

І і дыбысының жасалымы: І [і] дыбысы жақтың қысаң ашылып, тілдің жоғары көтерілуі арқылы жасалады. Іі дауысты дыбысын айтқанда ерін бейтарап қалады, тіл ауыз қуысының орта тұсына орналасады. **Естілімі:** і дыбысы жіңішке үндесім әуезбен дыбысталады. Бұл қырғыз тілінде и дыбысы арқылы айтылады. Мыс: тірегім – тирегим; биік – бийик.

Ұ ұ дыбысының жасалымы: Ұ [ұ] дыбысы жақтың қысаң ашылып, тілдің жоғары көтерілуі арқылы жасалады. Ұұ дауысты дыбысын айтқанда ерін доғалданып, тіл ауыз қуысының артына орналасады. **Естілімі:** ұ дыбысы жуан үндесім әуезбен дыбысталады. Бұл қырғыз тілінде у дыбысымен, сондай-ақ созылыңқы уу дыбыстарымен беріледі. Мыс: ұшақ – учак, ұлттық – улуттук; бұршақ – буурчак, ұл – уул.

Ү ү дыбысының жасалымы: Ү [ү] дыбысы жақтың қысаң ашылып, тілдің жоғары көтерілуі арқылы жасалады. Үү дауысты дыбысын айтқанда ерін дөңгеленіп тұрады, тіл ауыз қуысының орта тұсына орналасады. **Естілімі:** жіңішке, қысаң, ерін әуезді дауысты дыбыс. Бұл әріп қырғыз тілінде де ү әрпімен таңбаланып, дыбысталады. Мыс: күш – күч, жүрек – жүрөк.

Ө ө дыбысының жасалымы: Ө [ө] дауысты дыбысын айтқанда ерін сүйірленіп басталып, дөңгеленіп аяқталады да, тіл ауыз қуысының орта тұсына орналасады. **Естілімі:** тіл ортасы, сүйір шығысты дауысты. Бұл әріп қырғыз тілінде де ө әрпімен таңбаланып, дыбысталады. Мыс: көше – көчө, өрт – өрт, көк – көк.

Ғ ғ дыбысының жасалымы: Ғ [ғ] дауыссыз дыбысы тіл мен тілшік арқылы жасалады. **Естілімі:** ғ дыбысын айтқанда дауыс желбезегі жартылай тербеледі. Бұл қырғыз тілінде г әрпінің дыбысталуына ұқсайды, яғни г әрпі а, о, у, ы дыбыстарымен қатар қолданылғанда ғ деп оқылады. Мыс: аязға – аязга, ызғарға – ызгаарга. Кей жағдайда қазақ тіліндегі ғ дыбысы қырғыз тіліндегі созылыңқы аа дыбысы арқылы беріледі. Мысалы: баға – баа, сағат – саат, мағлұмат – маалымат т.б. (Қырғыз адабий тилинин грамматикасы, 1980).

Қ қ дыбысының жасалымы: Қ [қ] дауыссыз дыбысы тілдің түп жағы және тілшік арқылы жасалады. **Естілімі:** қ дауыссыз дыбысын айтқанда дауыс желбезегі тербелмейді, дауыс қатысына қарай қатаң шығады. Бұл қырғыз тіліндегі к әрпінің дыбысталуына

ұқсайды, яғни к әрпі **а, о, у, ы** дыбыстарымен қатар қолданылғанда қ деп оқылады. Мыс: қуат – қуат, жақсы – жақшы.

ң дыбысының жасалымы: **ң** дыбысы тіл түбі мен тілшіктің тоғысуы арқылы жасалады. *Естілімі:* **ң** дыбысын айтқанда дауыс желбезегі мол тербеледі. Бұл әріп қырғыз тілінде де **ң** әрпімен таңбаланып, дыбысталады. Мыс: атыңыз – атыңыз, ең – ең.

һ дыбысының жасалымы: ауа көмейден кедергісіз шығады.

Естілімі: қатаң, ызың дыбыс. Мыс: қаһарман, гауһар. Бұл қырғыз тіліндегі х әрпінің дыбысталуына ұқсайды.

Тіл үйретуші осылайша қазақ тіліне тән дыбыстардың жасалымын, дұрыс қойылымын қалыптастыру тәсілдері мен жолдарын үнемі қадағалап, оған мән беріп отырғаны жөн. Себебі туыс тілді аудиториядағы қазақ тілі сабағы бір жылда 36 кредитпен (1080 сағ.) оқытылады. Қазақ әліпбиі оқу жылының басында оқу бағдарламасына сәйкес төмендегідей кезеңдерге бөлініп түсіндіріледі:

1-кезеңде:

- түркі тілдерінің әліпбиін салыстыра отырып таныстыру;
- дыбыстарды ерекше дауыстап айтқызу әрекеті;
- дыбыстарды дауыстап айту кезеңінде жасалымына мән беру, есінде сақтау үшін ауыз қуысы арқылы дыбыстау мүмкіндігін бақылау.

2-кезеңде:

- дыбыстарды дауыстап айтуға бейімдеу (ұқсастыру, бірнеше рет қайталату т.б.);
- дыбыстарды дұрыс айту үшін айтылу жылдамдығын (баяу және көтеріңкі) ескеру.

3-кезеңде:

- дыбыстарды дауыстап айту дағдысын қалыптастыру үшін түрлі амал-тәсілдерді ұтымды пайдалану. Оқу үдерісінде мынадай амал-тәсілдерді қолдануға болады:

1) Үйретілетін жаңа дыбыстарды сөз бен буын ішінде қабылдау. Мысалы:

Дыбыстар әуезі: аТ-тА, ат-та-лАр, әж-жЕ, әж-же-лЕр

Екпін әуені: ата, ата + лар, әже, әже + лер

2) Қазақ тіліне тән ерекше дыбыстарды буын құрамында 1-кесте үлгісінде тіл үйретушімен бірлікте дауыстап айтуға әрекет жасау. Мысалы

Кесте 1

-ға, -ға, -ға-рыш	-қа, -қа, -қа-ла
-ғо, -ғо, -ғой	-қо, -қо, -қой
-ғы, -ғы, -ғы-лым	-қы, -қы, -қыс
-ғұ, -ғұ, -ғұ-мыр	-құ, -құ, -құс
-ғу, -ғу, -та-ғу	-қу, -қу, -қу-ан

3) Өз бетінше дыбыстауға үйрену. Бірғақты әуенмен жаттығу.

Күн – бір күн

Күн-күн – екі күн

Күн-күн-күн – үш күн

4) Құстар сайрайды (құстардың дауыстарын сала отырып, дыбыстарды үйренеді).

Қарға: қарқ-қарқ-қарқ-қарқ-қарқ

Бүркіт: шаңқ-шаңқ-шаңқ-шаңқ

Көкек: кө-көк, кө-көк, кө-көк

5) Қазақ тіліне тән дыбыстары бар сөздерді өз ана тілінде жазғызу. 2-кестеде берілген сөздер «Менің әкем – ең жақсы адам» әнінен алынды. (Сабақ барысында қолданылатын әндер оқу бағдарамасының тақырыптарына сәйкес жинақталады).

Кесте 2

[ә], [i]	[ұ], [ү]	[қ], [ғ]	қырғыз тіліндегі баламасын жазыңыз		
әкем тірегім биік	құндызым жұлдызым жүрегім күш сүрінсем	қуат асқар жақсы аязға ызғарға			

6) Мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаш айтқызу арқылы дыбыстарды айтып үйрену.
Мысалы:

а) Ынтымақ түбі – игілік (Ынтымақтың аяғы – ийгилик)

(мақал)

б) Әжеде бар,
Анада жоқ.
Әкеде бар,
Атада жоқ.

(Чон энеде бар, Апада жок. Атада бар, Чон атада жок)

Ж-бы: Ә дыбысы (жұмбақ)

в) Ғарышкер ұшты ғарышқа.
Ғарышқа ұшты ғарышкер.
Айтшы, ғарыш алыс па?

(Космонавт космоско учту, космонавт космоско учту, айтчы космос алыспы?)

(жаңылтпаш)

7) 3-кестеде берілген «Бесік жырын» әуенмен, өлең ырғағында айту (Түркілік тәрбие антологиясы, 2013: 47-48; 52). Қазақ тіліне тән дыбыстардың қырғыз тіліндегі баламасын салыстыру.

Кесте 3

қазақша	қырғызша
Әлди, әлди, ақ бөпем, Ақ бесікке жат, бөпем. Жылама, бөпем, жылама. Айналайын, шырағым, Көлге біткен құрағым. Жағамдағы құндызым, Әуедегі жұлдызым. Әлди, әлди, әлди-ай! Айналайын, балам -ай, Айналсын сенен анаң -ай. Әлдилеп сені сүйгенде Атаңның болар көңлі жай. Әлди, әлди, әлди-ай!	Алдей, алдей, ак бөпөм, Ак бешикке жат, бөпөм. Кунан койду сой, бөпөм, Куйрунуна той, бөпөм. Алдей, балам, ыйлаба, Апакеңди кыйнаба. Эл жайлоодон түшө элек, Эгин-тегин быша элек. Бышкан нандын ортосу, Жүрөгүмдүн толтосу. Алдей балам, ыйлаба, Апакеңди кыйнаба.

8) Өлеңді тыңдап, қажетті сөздермен толықтыру.

Алладан _____ шеберім,
 Жан әке, жан _____.
 Самғасам күш-қуат демедің,
 Сүрінсем – _____.
 Қалдырмас аязға, _____,
 Алыбым – _____ тауым.
 Жан әке, қасымда сіз барда,
 Арайлы _____.

Қайырмасы:
 Әр қашанда _____ көретін мен басқадан.
 Менің _____!
 _____ әкем – ең жақсы адам!
 Менің әкем! Менің әкем – _____ адам!

9) Ән мәтінін шағын әңгіме түрінде баяндату. Мысалы, «Менің әкем – ең жақсы адам» әнін 4-кестеде берілген үлгідегідей әңгіме түрінде баяндауға болады.

Кесте 4

<p>Менің әкем – ең жақсы адам Әннің мәтіні</p>	<p>Мәтінді шағын әңгімеге айналдыру</p>
<p>Алладан кейінгі шеберім, Жан әке, жан жүрегім. Самғасам күш-қуат демедің, Сүрінсем – тірегім.</p> <p>Қалдырмас аязға, ызғарға, Алыбым – асқар тауым. Жан әке, қасымда сіз барда, Арайлы әр таңым.</p> <p>Қайырмасы: Әр қашанда биік көретін мен басқадан. Менің әкем! Менің әкем – ең жақсы адам! Менің әкем! Менің әкем – ең жақсы адам!</p>	<p>Әке! Сіз маған күш-қуат беретін асқар тауымсыз, сүрінсем тірегімсіз. Менің қасымда сіз барда таңым да арайлы, жүрегім де тыныш.</p> <p>Сіз бұл дүниедегі ең жақсы адамсыз. Сондықтан да мен сізді әрқашан биіктен көремін.</p> <p>Менің әкем – ең жақсы адам!</p>

10) Осы үлгіде қырғыз тіліндегі ән мәтінін қара сөзге айналдырып жазғызу және әңгімелету.

11) Қара сөзбен жазған мәтінді СМС арқылы әкесіне жолдату.

Зерттеуші ғалымдар мәтіндерді пре-тест және пост-тест ретінде қолдануды жөн санайды, себебі тіл үйренушілер сөздік қорды сөздіктен емес, контекстен көре алады (Gizem Saldıraner, Emrah Cinkara, 2021). Фонетиканы үйрету үдерісінде өлең мәтіндерін, жұмбақтар мен жаңылтпаштарды және мақал-мәтелдерді ұтымды қолдана білу оқытушының шеберлігіне байланысты. Халқымыздың мәдениеті жөніндегі ақпаратпен таныстыра отырып, түрлі жанрда, түрлі стильде жазылған мәтіндер бойынша (ақпараттық, көркем туынды, тұрмыстық-әлеуметтік аяда жазылған сұхбаттар) фонетикалық жаттығулар мен тапсырмаларды орындату кезеңінде түркі тілді тұлғаның тіл үйренуге деген ынтасы мен қызығушылығы артады. Сонымен қатар тіл үйренуші «әннің көмегімен лексикалық бірліктерді жақсы игеріп, сөздік қоры кеңейеді, грамматикалық құрылымдарды дұрыс қолдана алады» (Карпиченкова, 1995: 45).

Нәтиже

Мақалада туыс тілдерді оқыту үдерісінде ерекше дыбыстарды дұрыс дыбыстауға үйрету мақсатында тиімді әдіс-тәсілдер ұсынылды.

Оқу үдерісінде ән мәтінін түрлі жаттығулар арқылы орындау тиімді нәтижеге қол жеткізеді. Сабақта тіл үйренушілер берілген тапсырмаларды (әнді орындау барысында) ерекше көңіл-күймен және қызығушылықпен атқаратыны анықталды.

Ән және әуеннің сабақтағы ерекше құрал екендігі байқалды. Тіл үйренушілердің сөздік қорын және фонетикалық дағдыларын қалыптастыратыны тәжірибеде нақтыланды.

Бұл тәсіл қарым-қатынасқа түсудің тиімді жолы екендігі белгілі болды.

Қорытынды

Қазақ тілін туыс тіл ретінде түркі тілдерінде сөйлейтіндерге оқытудың әдістемесі бүгінге дейін жүйелі қарастырылған емес. Туыс тілді оқытып әрі меңгерту әдістемесінің практикалық бағыттағы ізденістері мүлдем нақтыланбаған. Осыған сәйкес түркі тілдерінде сөйлейтіндерге туыс тіл ретінде оқытудың түрлі деңгейлері, фонетикалық, лексикалық, грамматикалық минимумдарын меңгертудің әдіс-тәсілдері жинақталуы тиіс. Мақалада тілді оқытудың фонетикалық тәсілдерін нақтылы қарастыру барысында түркі тілдерінде сөйлейтін тіл үйренушілердің есту арқылы жадында сақтау, әліпби жүйесіндегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды ажырату, тілдік материалдарды қабылдап, фонетикалық дағдысын қалыптастыру мәселесі қарастырылды. Түркі тілдерінің әліпби құрамындағы ерекше дыбыстарды әуезді, ырғақты ән мәтіндері, жаңылтпаштар мен жұмбақтар арқылы фонетикалық жаттықтыруға дағдыландырып, тіл үйренушінің жадына сіңіру тәсілдері берілді.

Түркі тілдерінде сөйлейтіндерге қазақ тілін туыс тіл ретінде оқыту әдістемесінің ғылыми-практикалық негіздерін жинақтаудың алғашқы ізденістері тәжірибеден алынып, біршама жүйеленді.

Ән әуенімен айтылған мәтін жай мәтінге қарағанда, есте ұзақ әрі жақсы сақталады. Сол себепті түркі тілдерін меңгерту кезінде әліпбиді әнмен айтқызып жаттықтыру оңайырақ. Сондай-ақ түркі тілдеріндегі ән мәтіндерінде кездесетін лексикалардың түсіндірмесі Оқу сөздігіне топтастырылған. Әсіресе түркі тілдерін үйренетін білім алушылар үшін тілді ән арқылы үйрену өте маңызды. Біріншіден, түркі тілдерінде

сөйлейтін тіл үйренушілер өздері үйреніп жатқан туыс тілге және сол елдің мәдениетіне қызығушылық танытады, өйткені олар үшін туыс елдің тілі де, мәдениеті де ерекше болып көрінеді. Сонымен қатар ән мәтіндеріндегі бұрыннан таныс лексика жаңа контекстік ортада кездеседі, бұл оны қайта жандандыруға көмектеседі. Екіншіден, туыс тілді үйрену барысында тіл үйренушінің қарым-қатынасқа түсуіне жақсы алғышарт жасалады, өйткені арнайы таңдалған әндер олардың ойлау қабілетін дамытуға септігін тигізеді, тілді меңгеруге деген ынтасын арттырады.

Әдебиет

Битехтина Н.Б. и др., 2012. Методическая мастерская: Образцы уроков по русскому языку как иностранному. Москва: Русский язык. 175 с.

Болотова Ю.В., 2017. Коммуникативный анализ песен на занятиях по РКИ. Проблемы современного педагогического образования. №55-4. С. 83-89.

Булаховский Л.А., 1930. Учебник русского языка для школы с украинским языком преподавания. Харьков. 124 с.

Васильева Т.В., 2015. Лингвометодические принципы отбора песенного материала на начальном этапе обучения РКИ// Ученые записки ТОГУ. Т.6. №4. С. 365-370.

Евтушенко И.В., 2018. Музыкальные способности как диагностический критерий при обследовании ребенка с умственной отсталостью.// Конференциум АСОУ: сборник научных трудов и материалов научно-практических конференций. Вып. 3. Часть 3. Москва: АСОУ. 748 с.

Gizem Saldıraner, Emrah Cinkara, 2021. Using Songs in Teaching Pronunciation to Young EFL Learners. PASAA Vol. 62 July – December. P. 119-141.

Жизневская О.Н., 2015. Аутентичный песенный материал на занятиях по русскому языку как иностранному: от теории к практике // Языки. Культуры. Перевод. С. 102-112.

Жүнісбек Ә., 2009. Қазақ фонетикасы. Алматы. 308 с.

Карпиченкова Е.П., 1995. Роль музыки и песен в изучении английского языка. Иностранные языки в школе. №5. С. 45-46.

Кашкуревич Л.Г. 1995. Приемы и методы обучения близкородственному языку в высшей школе. Русский язык за рубежом. №1. С. 61-65.

Киндря Н.А., 2018. Использование песен как лингводидактического средства на уроках русского языка // Мир науки, культуры, образования. №2(69). С. 540-541.

Кыргыз адабий тилинин грамматикасы.,1980. Фрунзе: Илим. 538 б.

Қадашева К., Асанова У.О., Омарова С.К., 2016. Изучение близкородственных языков: особенности составления учебного комплекса. Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика. №3. С. 194-201.

Қадашева Қ., Асанова У.О., Ашиқбаева Б.Г., 2012. Қазақ тілін туыс тіл ретінде оқыту әдістемесі (түркі тілдерінде сөйлейтіндер үшін). Алматы: Кантана-пресс. 400 б.

Пассов Е.И., Кузовлева Н.Е., 2010. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного. Москва: Русский язык. Курсы. 568 с.

Пашковская Н.А., 1979. Особенности преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения: пособие для учителя. Киев: Радянська школа. 125 с.

Пашковская Н.А., 1990. Лингводидактические основы обучения русскому языку: пособие для учителя. Киев: Радянська школа. 190 с.

Rais, Burhanudin & Pranowo, Dwiyanto & Permata Sari, Rr Putri. 2020. The Use of Song in Teaching English Pronunciation. 10.2991/assehr.k.200804.025.

Сумарокова О.Л., 2021. Кыргызский алфавит: долгий путь к кириллице. Каталог историко-документальной выставки. Бишкек: Изд-во КРСУ. 94 с.

Түркілік тәрбие антологиясы., 2013. Алматы: Интеллсервис. 1004 с.

Фромкин В., Родман Р., Хайамс Н., 2018. Тіл біліміне кіріспе, 10-басылым, Халықаралық басылым. Алматы: Ұлттық аударма бюросы. 608 б.

Reference

Bitehtina N.B. 1 dr., 2012. Metodicheskaia masterskaia: Obraztsy ýrokov po-rýsskomý iazyký kak inostrannomý [Methodical Workshop: Sample Lessons in Russian as a Foreign Language]. Moscow: Rýsskii iazyk. 175 p. [in Russian].

Bolotova Iý.V., 2017. Kommýnikativnyı analiz pesen na zaniatiyah po RKI. Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniia [Communicative analysis of songs in Russian as a foreign language. Problems of modern pedagogical education]. № 55-4. P.83-89. [in Russian].

Býlahovskii L.A., 1930. Ýchebnik rýsskogo iazyka dlia shkoly s ýkrainskim iazykom prepodavaniia [Russian language textbook for schools with the Ukrainian language of instruction]. Harkov. 124 p. [in Russian].

Vasileva T.V., 2015. Lingvometodicheskie printsipy otbora pesennogo materiala na nachalnom etape obýcheniia RKI [Linguistic and methodological principles for selecting song material at the initial stage of teaching Russian as a foreign language]. Ýchenye zapiski TOGÝ [Academic notes TOGU]. T.6. №4. P. 365-370. [in Russian].

Evtýshenko I.V., 2018. Mýzykalnye sposobnosti kak diagnosticheskii kriterii pri obsledovanii rebenka s ýmstvennoi otstalostiy [Musical abilities as a diagnostic criterion in the examination of a child with mental retardation]. Konferentsiyám ASOÝ: sbornik naýchnyh trýdov i materialov naýchnoprakticheskikh konferentsii [ASOU Conference: a collection of scientific papers and materials from scientific and practical conferences]. Vyp. 3. Chast 3. Moscow: ASOÝ. 748 p. [in Russian].

Gizem Saldiraner, Emrah Cinkara, 2021. Using Songs in Teaching Pronunciation to Young EFL Learners. PASAA Vol. 62 July – December. P. 119-141.

Jiznevskaiia O.N., 2015. Aýtentichnyı pesennyı material na zaniatiyah po rýsskomý iazyký kak inostrannomý: ot teorii k praktike [Authentic song material in the classroom in Russian as a foreign language: from theory to practice]. Iazyki. Kýltýry. Perevod [Languages. Cultures. Translation]. P. 102-112. [in Russian].

Júnisbek Á., 2009. Qazaq fonetıkasy [Kazakh phonetics]. Almaty. 308 p. [in Kazakh].

Karpichenkova E.P., 1995. Rol mýzyki i pesen v izýchenii angliiskogo iazyka. Inostrannyye iazyki v shkole [The role of music and songs in learning English. Foreign languages at school]. №5. P. 45-46. [in Russian].

Kashkýrevich L.G., 1995. Priemy i metody obýcheniia blizkorodstvennomý iazyký v vysshei shkole. Rýsskii iazyk za rýbejom [Techniques and methods of teaching a closely related language in higher education. Russian language abroad]. №1. P. 61-65. [in Russian].

Kindria N.A., 2018. Ispolzovanie pesen kak lingvodidakticheskogo sredstva na ýrokah rýsskogo iazyka. Mir naýki, kýltýry, obrazovaniia [The use of songs as a linguodidactic tool in Russian language lessons. The world of science, culture, education]. №2(69). P. 540-541. [in Russian].

Kyrgyz adabii tilinin grammatıkasy [Grammar of the Kyrgyz literary language], 1980. Frýnze: Ilim. 538 p. [in Kazakh].

Kadasheva K., Asanova Ý.O., Omarova S.K., 2016. Izýchenie blizkorodstvennyh iazykov: osobennosti sostavleniia ýchebnogo kompleksa. Vestnik Rossiiskogo ýniversiteta drýjby narodov. Seriya: Teoriia iazyka. Semiotika. Semantika [Studying closely related languages: features of compiling an educational complex. Bulletin of the Peoples' Friendship University of Russia. Series: Theory of language. Semiotics. Semantics]. №3. P. 194-201. [in Russian].

Qadasheva Q., Asanova Ý.O., Ashikbaeva B.G., 2012. Qazaq tilin týys til retinde oqytý ádistemesi (túrki tilderinde sóiletinder úshin) [Methodology of teaching the Kazakh language as a relative language (for speakers of Turkic languages)]. Almaty: Kantana-press. 400 p. [in Kazakh].

Passov E.I., Kyzovleva N.E., 2010. Osnovy kommunikativnoi teorii i tehnologii inoazychnogo obrazovaniia: metodicheskoe posobie dlia prepodavatelei rýsskogo iazyka kak inostrannogo [Fundamentals of communicative theory and technology of foreign language education: a methodological guide for teachers of Russian as a foreign language]. Moscow: Rýsskii iazyk. Kýrsy. 568 p. [in Russian].

Pashkovskaia N.A., 1979. Osobennosti prepodavaniia rýsskogo iazyka v shkolah s ýkraiskim iazykom obýcheniia: posobie dlia ýchitelia [Features of teaching the Russian language in schools with the Ukrainian language of instruction: a guide for the teacher]. Kiev: Radianska shkola. 125 p. [in Russian].

Pashkovskaia N.A., 1990. Lingvodidakticheskie osnovy obýcheniia rýsskomý iazyký: posobie dlia ýchitelia [Linguistic and didactic foundations for teaching the Russian language: a guide for the teacher]. Kiev: Radianska shkola. 190 p. [in Russian].

Rais, Burhanudin & Pranowo, Dwiyanto & Permata Sari, Rr Putri. 2020. The Use of Song in Teaching English Pronunciation. 10.2991/assehr.k.200804.025.

Sýmarokova O.L., 2021. Kyrgyzskii alfavit: dolguu ýt k kirillitse. Katalog istoriko-dokýmentalnoi vystavki [Kyrgyz alphabet: a long way to Cyrillic. Catalog of historical-documentary exhibition]. Bishkek: Izd-vo KRSÝ. 94 p. [in Russian].

Týrkillik tárbie antologuasy [Anthology of Turkic education]. 2013. Almaty: Intellservis. 1004 b. [in Kazakh].

Fromkin V., Rodman R., Harms N., 2018. Til bilimine kirispe, 10-basylym, Halyqaralyq basylym [Introduction to Linguistics, 10th ed., International Edition]. Almaty: Ulttyq áydarma býrosy. 608 b. [in Kazakh].

K. Kadasheva

*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Republic of Kazakhstan
(E-mail: karlygash-54@mail.ru)*

***U.O. Assanova**

*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan
(E-mail: assanova_62@mail.ru)*

**Corresponding author: assanova_62@mail.ru*

A.K. Myrzakhanova

*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Republic of Kazakhstan
(E-mail: akbota.myrzaxanova@ayu.edu.kz)*

Formation methods of phonetic skills in the process of teaching closely related languages

Abstract. In the era of modern information technologies for representatives of the Turkic world arriving in our country to study it, the Kazakh language becomes a means of communication. In this regard, the development of new methods of teaching the Kazakh language as closely related today is one of the actual problems of our time.

In this article, the linguodidactic principles of studying the Kazakh alphabet by speakers of closely related languages through lyrics, as well as enriching their vocabulary, are outlined by the authors based on their own achievements and the results of their practical works. The song plays an important role in the life of people, as it is the richest source of information about the history, culture, folklore traditions of the people and makes it possible to save this information in memory for a long time. Creating motivation in a lesson is the path to success in learning any language. In our opinion, during listening to and performing musical works of peoples speaking closely related languages, students have a wider outlook, their vocabulary is enriched, and communicative skills are formed.

Thus, the main hallmark of the lesson on studying the alphabet of the Kazakh language should be listening to sounds in rhythmic melody. Correct performing of sounds develops the melody of speech and the vocabulary of students, via singing it becomes possible to feel the rhythm of the melody. It should be noted that this method also forms phonetic and lexical skills, develops hearing. When listening to Kazakh songs, speakers of closely related languages pick up sounds they know and learn oral communication in the Kazakh language.

Keywords: learning closely related languages, turkic languages, sound, vocabulary, song, melody, method, skill, communication, contact, cultural studies.

К. Кадашева

*Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Яссави,
Туркестан, Республика Казахстан
(E-mail: karlygash-54@mail.ru)*

***У.О. Асанова**

*Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Нур-Султан, Республика Казахстан
(E-mail: assanova_62@mail.ru)*

*Автор для корреспонденции: *assanova_62@mail.ru*

А.К. Мырзаханова

*Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Яссави, Туркестан,
Республика Казахстан
(E-mail: akbota.myrзахanova@ayu.edu.kz)*

**Способы формирования фонетических навыков в процессе обучения
близкородственным языкам**

Аннотация. В эпоху современных информационных технологий для представителей тюркского мира, прибывающих в нашу страну для изучения казахского языка, он становится средством общения. В связи с этим разработка новых методов обучения казахскому языку как близкородственному на сегодняшний день является одной из актуальных проблем современности.

В данной статье лингводидактические принципы изучения казахского алфавита говорящими на близкородственных языках через тексты песен, а также обогащение их словарного запаса излагаются авторами на основе их собственных достижений и результатов практических работ. Песня играет важную роль в жизни людей, так как она является богатейшим источником информации об истории, культуре, фольклорных традициях народа и дает возможность надолго сохранить эту информацию в памяти. Создание мотивации на уроке – это путь к успеху в изучении любого языка. По нашему мнению, во время прослушивания и исполнения музыкальных произведений народов, говорящих на близкородственных тюркских языках, у обучающихся расширяется кругозор, обогащается их словарный запас, формируются коммуникативные навыки. Таким образом, главным отличительным признаком урока по изучению алфавита казахского языка должно стать прослушивание звуков в ритмичной мелодике. Правильное озвучивание звуков развивает мелодику речи и словарный запас обучающихся, через пение появляется возможность почувствовать ритм мелодии. Следует отметить, что данный метод также формирует фонетические и лексические навыки, развивает слух. При прослушивании казахских песен говорящие на близкородственных языках улавливают знакомые им звуки и учатся устному общению на казахском языке.

Ключевые слова: обучение близкородственным языкам, тюркские языки, звук, словарный запас, песня, мелодия, метод, навык, общение, контакт, культурология.

Авторлар туралы мәлімет:

Қадашева Қарлығаш, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Б.Саттарханов даңғылы, 29, Түркістан, Қазақстан Республикасы, Қазақстан Республикасы.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4690-8033>

Асанова Ұлмекен Отарқызы, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессоры м.а., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қ. Сәтбаев көшесі, 2, Нұр-Сұлтан, Қазақстан Республикасы.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6846-9919>

Scopus ID 57200247120

Мырзаханова Ақбота Құлмаханқызы, педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Б.Саттарханов даңғылы, 29, Түркістан, Қазақстан Республикасы.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3058-8410>

Information about authors:

Kadasheva Karlygash, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, B. Sattarkhanov Ave, 29, Turkestan, Republic of Kazakhstan.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4690-8033>

Assanova Ulmeken Otarovna, Candidate of Pedagogical Sciences, Acting Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, K. Satpayev str., 2, Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6846-9919>

Scopus ID 57200247120

Myrzakhanova Akbota Kulmakhanovna, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, B. Sattarkhanov Ave, 29, Turkestan, Republic of Kazakhstan.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3058-8410>

Сведения об авторах:

Қадашева Қарлығаш, доктор педагогических наук, профессор, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Яссави, проспект Б.Саттарханова, 29, Туркестан, Республика Казахстан.

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4690-8033>

Асанова Улмекен Отаровна, кандидат педагогических наук, и.о.профессора, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, ул. К. Сатпаева, 2, Нур-Султан, Республика Казахстан.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6846-9919>

Scopus ID 57200247120

Мырзаханова Ақбота Кулмахановна, кандидат педагогических наук, старший преподаватель, Международный казахско-турецкий университет имени Ходжа Ахмеда Яссави, проспект Б.Саттарханова, 29, Туркестан, Республика Казахстан.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3058-8410>